

KESKI-SUOMEN LIITTO

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Kartoitus kuntien ilmastotyön rahoitustarpeista

Haastattelujen tulokset

24.2.2023

Julkaisu on osa ympäristöministeriön rahoittamaa *Tukea Keski-Suomen kuntien ilmastotyöhön* -hanketta.

SITOWISE

Haastattelujen toteuttaminen

Keski-Suomen ilmastotyön rahoituksen tarpeita koskevista alkuhaastatteluista oltiin yhteydessä 21:een Keski-Suomen kuntaan. Haastattelut toteutettiin marras–joulukuussa 2022 etäyhteydellä 17:lle Keski-Suomen kunnalle. Haastatellut kunnat olivat Hankasalmi, Joutsa, Jämsä, Karstula, Keuruu, Kinnula, Kivijärvi, Laukaa, Luhanka, Multia, Muurame, Petäjävesi, Saarijärvi, Toivakka, Uurainen, Viitasaari ja Äänekoski.

Haastatteluihin osallistuneiden kuntien edustajien työnimikkeitä olivat: tekninen johtaja, ympäristöpäällikkö, ympäristötarkastaja, ilmastokoordinaattori tai ympäristösihteeri. Mukana oli myös yksi kunnanjohtaja.

Haastatteluissa käsiteltiin seuraavia kuntien ilmastotyön teemoja:

- 1) *Ilmasto- ja ympäristötyön nykytilanne*
- 2) *Ilmastotyön haasteet ja onnistumiset*
- 3) *Resurssointi ja rahoitus*
- 4) *Kumppanuudet ja yhteistyö*
- 5) *Osaaminen*
- 6) *Ilmastotyön tavoitetila*

Ilmasto- ja ympäristötyön nykytilanne

Kuntien strategiat ja ilmasto-ohjelmat

- Kuntien strategioissa ilmasto- ja ympäristöasiat on huomioitu vaihtelevasti. Teemoista on kuntastrategioissa jossain määrin mainintoja, suuremmissa kunnissa ilmasto- ja ympäristöasioilla on enemmän painoarvoa.
- Yhdessä kunnassa on ilmasto-ohjelma. Lisäksi ilmastoteema on muutamassa kunnassa mukana kunnan strategiassa ja/tai muissa kunnan ohjelmissa tai suunnitelmissa esimerkiksi osana ympäristöohjelmaa, hiilineutraaliustavoitteen asettamista tai ilmastonsuojelusuunnitelmassa.
- Moni kunta on tunnistanut ilmastosuunnitelman tarpeen ja ilmastolaissa esitetyn laatimisvelvoitteen. Keskusteluja ilmastosuunnitelman/-suunnitelmien laadinnasta, toteutuksesta ja mahdollisesta kuntayhteistyöstä ilmastosuunnitelmien tekemiseksi on käyty.

Ilmastotyön toteutuminen kunnissa

- Ilmasto- ja ympäristötyö koetaan kunnissa tärkeänä. Vastuu niiden edistämisestä on kuitenkin monesti yksittäisillä työntekijöillä. Työtä ei ole organisoitu kattavasti. Yhdessä haastattelussa nousi esiin, että esimerkiksi johdon tuki auttaa asian edistämisessä.
- Ilmastotyötä tehdään strategisella ja poliittisella tasolla sekä toimiala- ja hankekohtaisesti (esimerkiksi rakennushankkeet). Etenkin pienissä kunnissa, työtä tehdään usein yksittäisten toimenpiteiden ja hankkeiden kautta.
- Haastatelluista kunnista Jämsän, Keuruun, Laukaan, Multian, Muuramen, Saarijärven ja Äänekosken kunnat kuuluvat kuntien energiatehokkuussopimukseen (**KETS**). Viitasaaren ja Äänekosken kaupungit kuuluvat **HINKU**-verkostoon.

Kuntien ilmasto- ja ympäristötoimenpiteet

Kuntien energiatehokkuus sopimukseen (KETS) ja Hiilineutraalit kunnat –verkostoon (HINKU) kuulumisen velvoittavat kuntia tiettyihin toimenpiteisiin, joten näillä verkostoilla on ilmasto- ja ympäristötoimia kirittävä vaikutus. Ilmastotoimenpiteiden toteutukseen kannustavat etenkin toimenpiteiden avulla saavutettavat kustannussäästöt. Yksittäiset toimenpiteet ovat kunnissa kokoluokaltaan ja vaikuttavuudeltaan vaihtelevia. **Haastatteluun osallistuneiden kuntien toteuttamia tai käynnistämiä toimenpiteitä:**

Energiansäästötoimenpiteet

Kunnan kiinteistöjen ja infran energiatehokkuuden parantaminen, esimerkiksi elinkaarikustannusten hallinta, kiinteistökohtaisten seurantajärjestelmien käyttöönotto, Led-valaistukseen siirtyminen
Lämmitysmuotojen valinta, esimerkiksi öljylämmityksestä luopuminen, kaukolämpöverkoston laajentaminen ja käytön lisääminen, aurinkoenergialla tuotetun sähkön lisääminen, uusien energiantuotantolaitosten rakentaminen tai vanhojen parantamistoimet

Maankäytön suunnittelu/kaavoitus

Muun muassa aurinko- ja tuulivoimahankkeiden kaavoitus, puurakentamisen edistäminen, hulevesien huomioiminen, metsänhoitomenetelmien osoittaminen, kosteikkojen rakentaminen ja hoito.

Kestävä liikkuminen

Liikkumismuotoihin liittyvät toimenpiteet muun muassa kävelyn ja pyöräilyn edistäminen, työsuhdepyörät, seudulliseen joukkoliikenteeseen liittyminen, sähköautojen latauspisteet tai varautuminen niihin, Leasing-autojen käyttö.

Viestintä ja ilmastotoimiin motivointi

Esimerkiksi kuntalaisille ja yrityksille suunnatut energiansäästökampanjat, viestintä kouluissa ja työpaikoilla.

Ympäristövahdin käyttöönotto (mm. energiatehokkuus, päästövähennykset, liikkuminen, liikenne, luonnon monimuotoisuus, kiertotalous)

Ilmastohankkeet kunnissa

- **Ulkopuolisen hankerahoituksen** hakeminen on ollut kunnissa hyvin vähäistä. Etenkin ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen kohdennettujen hankkeiden määrä kunnissa on ollut vähäinen. Ympäristöön liittyviä hankkeita on toteutettu ilmastohankkeita enemmän.
- Haastatelluista kunnista useat ovat osallistuneet **viestinnällisiin** ja koulutukseen liittyviin hankkeisiin. Näissä on oltu mukana muun muassa ympäristöministeriön, Keski-Suomen liiton ja Motivan kautta. Energiansäästöviikko 2022 nostettiin onnistuneena esimerkkinä monen kunnan osalta esiin.
- Muuramen kunta esimerkiksi on mukana kestävän kehityksen **budjetointia** koskevassa Motivan ja ympäristöministeriön hankkeessa. Hankkeessa on saatu hyvää sparrausta kestävän kehityksen ja ilmastoteemojen edistämiseen.
- Ilmastotyön jatkuvuuden takaamiseksi kunnat toivovat **pidempiaikaista rahoitusta**, jota voidaan kohdentaa myös **henkilöresursseihin**.

Ilmastotyön haasteet ja pullonkaulat

Haastattelujen perusteella suurin este ilmastotyölle Keski-Suomen kunnissa on resurssien puute.

Tämä mainittiin lähes jokaisessa haastattelussa. Kuntien haastatteluissa esille nousseita ilmastotyön haasteita:

Osaaminen ja resurssit

- Ilmastotoimien strategisuudessa ja resurssien kohdentamisessa on kehitettävää; kunnissa ei välttämättä tunnisteta merkittäviä ja vaikuttavia tavoitteita ja toimenpiteitä.
- Ilmasto- ja ympäristötyötä tekevät samat työntekijät, vaikka osaamistarpeet voivat olla hyvinkin erilaisia.
- Kunnissa työntekijöiden ja päättäjien tietämys ja osaaminen ilmastoteemasta vaihtelee ja voi olla vähäistä.
- Menetelmäosaamisessa esimerkiksi päästölaskennassa tunnistettiin puutteita.

Organisaation toiminta ja sisäinen yhteistyö

- Kuntatalouden haasteet
- Yleinen asenneilmapiiri voi olla osittain kielteinen ilmastotoimien edistämistä kohtaan.
- Poliittinen ilmapiiri ja mielipiteet ovat joissakin kunnissa jakautuneet puolesta tai vastaan ilmastotoimien toteuttamisessa.
- Joissakin kunnissa koetaan, ettei ilmastotoimia tehdä ilman kuntastrategian tuomaa veloitetta tai lakisääteisyttä.
- Ilmastotyön tavoitteet ja määritelmät puuttuvat monien kuntien strategioista
- Ilmastotyöhön kohdistettavien investointien hyödyt eivät näy riittävästi.
- Ympäristöasioita ei välttämättä huomioida hankinnoissa ja kilpailutuksessa

Ulkoinen yhteistyö

- Vähäinen yhteistyö muiden kuntien, yritysten tai korkeakoulujen/tutkimuslaitosten kanssa.
- Ilmastotyöhön kohdistettavien investointien hyödyt eivät näy riittävästi.
- Toisaalta haasteena nähdään hankevetoisuus, tarvitaan pysyviä toimia ja resursseja.

Kaupunkirakenne ja infrastruktuuri

- Maantieteellinen sijainti ja kuntarakenteen voi olla haaste. Esimerkiksi etäisyyksien ja vesistöjen rikkoman taajamarakenteen vuoksi hyvän joukkoliikenteen järjestäminen voi olla hankalaa.

Rahoitushaut

- Työaikaresurssit ja hankeosaaminen eivät riitä ilmastorahoitushakujen tekemiseen.
- Kunnissa ei tiedetä tarpeeksi sopivista rahoituskanavista, kumppaneista ja hakujen ajankohdista.

Ilmastotyön onnistumiset kunnissa

Toteutuneet yksittäiset hankkeet ja kampanjat

- Kuntien kokemukset jo toteutuneista ilmastohankkeista ovat yleisesti olleet myönteisiä.
- Suurin osa ilmastotyön onnistumisista on ollut yksittäisiä hankkeita ja kampanjoita. (Led-valojen hankinnat, energiansäästökampanjat, puurakentaminen, aurinko- ja tuulivoimahankkeet).
- KETS- ja HINKU-verkostoihin kuulumista pidettiin onnistumisena ilmasto-/ympäristötyössä.

Poliittisen ilmapiirin kehittyminen

- Poliittinen ilmapiiri ilmasto- ja ympäristöasioiden edistämiseksi vaihtelee. Osassa kunnista koetaan, että ilmapiiri on kielteinen ja osassa koetaan, että ilmapiiri on muuttunut aiempaa myönteisemmäksi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kuntien strategioihin ja ohjelmiin on saatu nostettua ilmasto- ja ympäristönäkökulmia.
- Motivointi ilmasto- ja ympäristötoimenpiteisiin täytyy monesti tehdä talousnäkökulmien kautta kustannussäästöjä edistäen.

Kuntien ilmastotyöhön ja -rahoituksen tukeen liittyvät tarpeet

Tavoitetason määrittäminen

Apua ilmastotyön strategisten tavoitteiden asettamiseen ja priorisointiin

Strategisia tavoitteita vastaavia toimenpiteitä

Osaamisen ja viestinnän kehittäminen

Ilmastotyöhön liittyvä koulutus kunnan työntekijöille, päättäjille ja asukkaille

Tietoa muiden samankokoisten kuntien ilmastohankkeista

Päästölaskentatiedon lisääminen

Hankerahoituksen sparraus

Kuntakohtaista apua sopivien rahoituskanavien ja kumppanien tunnistamiseen

Ideointiapua mihin keskitytään ja mitä rahoitusta haetaan

Hakujen aikataulujen selvittäminen

Päästövähennys-potentiaaliltaan suurten investointihankkeiden löytäminen

Hankerahoituksella toivotaan henkilöresursseja toteuttamaan ilmastohankkeita

Kuntien ajatuksia ja ideoita rahoitusta tarvitsevista hankeaihioista

- 1) Kiinteistöjen energiatehokkuushankkeet
- 2) Kuntalaisten kiertotaloustoiminnan vauhdittaminen
- 3) Uusiutuvan energian hankkeet: Aurinkopaneelien asentamishanke
- 4) Kiinteistöjen purkaminen kiertotalouteen perustuen ("vihreän purkamisen" sertifiointi)
- 5) Webinaarit ja koulutukset ilmastoaiheista
(kunnan päättäjille erityisesti)

Oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta (JTF) kaivataan tietoa – miten kunnat voivat tätä hyödyntää?

Kumppanuudet ja yhteistyö – yhteistyön nykytila

- Ilmastotyötä tehdään kunnissa esimerkiksi seuraavilla toimialoilla: ympäristö, elinvoima, tekninen, kaupunkirakenne. Haastatteluissa esille nousi **tarve yhteistyön lisäämiselle ja kokonaisuuden hallinnalle**. Ilmastoasioita edistetään tällä hetkellä poikkihallinnollisesti esimerkiksi yhdessä kunnassa energia- ja ilmastotyöryhmässä sekä yhdessä kunnassa kestävän kehityksen toimikunnassa.
- Ilmastotyöhön liittyvää **ulkoista yhteistyötä** tehdään joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kunnissa varsin vähäisesti muiden kuntien, yksityisen sektorin tai korkeakoulujen/tutkimuslaitosten kanssa.
- **Nykyisiksi yhteistyökumppaneiksi** mainittiin mm. Keski-Suomen liitto, Suomen ympäristökeskus (SYKE), Luonnonvarakeskus ja Keski-Suomen yritysten ympäristövastuullisuusverkosto YmpyräKS. Joissakin kunnissa on ollut yhteistyötä myös Jyväskylän ammattikorkeakoulun (JAMK) tai muun oppilaitoksen (Pohjoisen Keski-Suomen ammattiopisto Poke) kanssa.
- Äänekoskella kaupunki on yhteistyötahona osallistunut elinkeinoelämän kehittämiseen, joka edistää myös ilmastotoimia (esimerkiksi kiertotalousverkosto, biotaloustoiminta). Mukana kehitystyössä on ollut myös YmpyräKS-verkosto.

Kumppanuudet ja yhteistyö

– yhteistyön kehittäminen

- Ilmastotyöhön liittyvät tarpeet, haasteet ja mahdollisuudet ovat hyvin yhteneväisiä saman kokoluokan kunnissa, joten **kuntien väliselle yhteistyölle** tunnustetaan kunnissa suuri potentiaali.
- Kunnissa on tarvetta tunnistaa ilmastotyön konsortioita ja kumppaneita sekä foorumeja kokoontumiseen ja yhteiseen tekemiseen
- **Julkiset toimijat, yritykset, korkeakoulut sekä tutkimus- ja oppilaitokset** nähdään potentiaalisina yhteistyötahoina.
- **Elinkeinoelämän** kanssa tehtävän yhteistyön lisääminen ja kehittäminen, esimerkiksi Keski-Suomen yritysten ympäristövastuullisuusverkosto YmpyräKS:n kautta.
- **Kuntien roolia esimerkkinä** eri toimijoiden, yritysten ja asukkaiden **ilmastotyön yhteen saattamisessa** voisi kasvattaa.
- Liittyminen KETS-sopimukseen ja/tai HINKU- ja FISU-verkostoihin edistäisi kunnan ilmastotyötä (niiden kuntien osalta, jotka eivät vielä kuulu edellä mainittuihin).

Kuntien ajatukset ilmastotyön tavoitetilasta

Tavoitetilan määrittäminen tuotti kunnissa jonkin verran haasteita, sillä monessa kunnassa ilmastotavoitteita ei ole asetettu.

Tavoitetilaan liitettiin kunnissa seuraavia ajatuksia:

Keskeiset nostot kuntahaastatteluista

Kuntahaastattelut suorittanut ja alkukartoituksen laatimiseen osallistunut Sitowisen asiantuntijaryhmä tunnisti haastattelujen perusteella keskeisimmiksi keskustelunaiheiksi ja edistettäviksi sekä kehitettäviksi asiakokonaisuuksiksi seuraavat:

Ilmastotyön strategisen tavoitetason määrittäminen

→ Resurssien kohdentaminen ja priorisointi

Pysyvien ja pitkäkestoisten resurssien osoittaminen

→ Ilmastotyön jatkuvuuden takaaminen

Ilmastotyön organisointi kunnassa

→ Eri toimialojen/osastojen/yksiköiden **roolin ja vastuiden määrittely** ilmastotyön tekemisessä. Yhteistyön muodot ja tiedonkulun varmistaminen. Sisäisen ja ulkoisen viestinnän merkitys suuri.

Ilmastotyön lisääminen kunnissa ulkoista yhteistyötä syventämällä

→ Julkisten toimijoiden, yritysten, korkeakoulujen, tutkimus- ja oppilaitosten, muiden kuntien kanssa tehtävän yhteistyön syventäminen. **Yritykset ovat monesti aktiivisia ilmasto- ja ympäristötoimissa jo nyt.**

Kuntien olemassa olevien yhteistyötapojen ja verkostojen hyödyntäminen myös ilmastoyhteistyön alustana ja foorumina. Esimerkiksi Pohjoisen Keski-Suomen ympäristötoimi, Keski-Suomen liiton maakunnalliset foorumit. Myös kaavoituksessa on jo aluearkkitehtitoimintaa ja muuta alueen kuntien yhteistyötä.